

اوضاع سیاسی دوران امام صادق (ع)

با توجه به موقعیت زمانی امام صادق (ع)، عمده فعالیت آن حضرت، علمی و در عرصه فرهنگ و دانش و تربیت شاگردان در علوم مختلف بوده است، به همین دلیل فقه شیعه به فقه امام جعفر صادق و مذهب شیعه به مذهب جعفری شهرت یافته است، اما این مسئله موجب نشد تا ایشان از وضعیت اجتماعی و سیاسی زمانشان بی تفاوت باشند. متأسفانه برخی شهوات و با قضاوت‌های ناعادلانه درباره سیره آن حضرت مطرح شده است، مبنی بر اینکه ایشان برخورد منفعلانه با اوضاع سیاسی زمان خود داشته‌اند.

با یک نگاه تحلیلی به سیره آن حضرت در می‌یابیم که در عین حال که امام صادق (ع) متعرض امر حکومت و خلافت نشد اما با خلفا کنار هم نیامد. مبارزه مخفی ایشان نوعی جنگ سرد بود. معایب و مظالم خلفا همه به وسیله امام صادق (ع) در دنیا پخش شد. علاوه بر این، فعالیت‌های علمی فکری امام بزرگ‌ترین مبارزه ریشه ای، با مخالفان ولایت اهل بیت و شیعیان بود. امام (ع) برخورد جدی تند و جسورانه و کاملاً تهاجمی با خلفای جور همچون منصور داشتند. امام باران خود را از نزدیکی و همکاری با دربار خلافت باز می‌داشت.

خصوصیات اخلاقی امام (ع)

در منابع روایی در زمینه ویژگی‌های اخلاقی امام صادق (ع) گزارش‌هایی از زهد، انفاق، علم فراوان، عبادت بسیار و تلاوت قرآن آمده است. محمد بن طلحه امام صادق (ع) را از بزرگترین افراد اهل بیت، دارای علم فراوان، بسیار اهل عبادت و زهد و تلاوت قرآن توصیف کرده است. مالک بن انس از ائمه فقهی اهل سنت گفته است: «در مدتی که پیش امام صادق (ع) می‌رفتم، همیشه او را در یکی از سه حالت نماز خواندن، روزه‌داری و ذکر گفتن دیده‌ام».

اسلام از اقصای خراسان و ماوراءالنهر تا شمال آفریقا به وجود آورده بود. تشکیلات یعنی چه؟ یعنی این که وقتی امام صادق (ع) اراده می‌کند آن چه را که او می‌خواهد بدانند، نمایندگان او در سراسر آفاق عالم اسلام به مردم می‌گویند تا بدانند. یعنی از همه جا وجوهات و بودجه برای اداره مبارزه سیاسی عظیم آل علی جمع کنند. یعنی وکلا و نمایندگان او در همه شهرها باشند که پیروان امام صادق (ع) به آنها مراجعه کنند و تکلیف دینی و همچنین تکلیف سیاسی خود را از آن حضرت بپرسند. تکلیف سیاسی هم مثل تکلیف دینی واجب‌الاجرا است. امام صادق (ع) یک چنین تشکیلات عظیمی را به وجود آورده بود و با این تشکیلات و به کمک مردمی که در این تشکیلات بودند با دستگاه بنی امیه مبارزه می‌کرد. در هنگامی که پیروزی او بر بنی امیه حتمی بود، بنی عباس به عنوان یک جریان مزاحم و فرصت طلب آمدند، میدان را گرفتند و بعد از آن امام صادق (ع) هم با بنی امیه و هم با بنی عباس مبارزه کرد.

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) ۱۳۵۹/۶/۱۴

دوران امامت امام صادق (ع)

امام جعفر صادق (ع) ششمین امام شیعیان، یکی از چهار امام مدفون در قبرستان بقیع در شهر مدینه است. ایشان به مدت ۳۴ سال (۱۱۴ تا ۱۴۸ ق) امامت شیعیان را بر عهده داشت که با خلافت پنج خلیفه آخر اموی یعنی از هشام بن عبدالملک به بعد و دو خلیفه نخست عباسی سفاک و منصور دوانیقی هم‌زمان بود.

امام صادق (ع) به جهت ضعف حکومت اموی، فعالیت علمی بسیار بیشتری نسبت به دیگر امامان شیعه داشت. شمار شاگردان و راویان او را ۴۰۰۰ نفر دانسته‌اند. احادیث نقل شده از آن حضرت بیش از سایر امامان شیعه است و آن حضرت به سبب تاثیر گسترده‌ای که در آموزش شیعیان و شکل‌گیری فقه شیعی داشته، با عنوان ربیب مذهب شیعه و بنیانگذار مذهب فقهی جعفری شناخته می‌شود. امام صادق (ع)، به سبب عمر طولانی نسبت به دیگر امامان، به شیخ الائمه معروف است. قول مشهور، سن امام را ۶۵ سال و برخی اقوال دیگر ۶۷ و ۶۸ سال دانسته‌اند. از این مدت، ۱۲ سال هم‌زمان با زندگی جدش، امام سجاد (ع)، ۳۱ سال هم‌دوره با پدر بزرگوارش، امام محمد باقر (ع) و مابقی آن، دوران امامتش بود.

امام صادق (ع) مرد تشکیلات

امام صادق (ع) مرد مبارزه بود، مرد علم و دانش بود و مرد تشکیلات بود. مرد علم و دانش بودنش را همه شنیده‌اید. محفل درس امام صادق (ع) و میدان آموزشی که آن بزرگوار به وجود آورد، هم قبل از او و هم بعد از او در تاریخ زندگی امامان شیعه بی‌نظیر بود. همه حرف‌های درست اسلام و مفاهیم اصیل قرآن که در طول یک قرن و اندی به وسیله مغرضان و مفسدان یا جاهلان تحریف شده بود، همه آنها را امام صادق (ع) به شکل درست بیان کرد.

اما مرد مبارزه بودنش را کمتر شنیده‌اید. امام صادق (ع) مشغول یک مبارزه دامنه‌دار و پیگیر بود. مبارزه برای قبضه کردن حکومت و قدرت و به وجود آوردن حکومت اسلامی و علوی. یعنی امام صادق (ع) زمینه را آماده می‌کرد تا بنی‌امیه را از بین ببرد و به جای آنها حکومت علوی را که همان حکومت راستین اسلامی است بر سر کار بیاورد. اما آن بعد سوم را که اصلاً نشنیده‌اید، مرد تشکیلات بودن امام صادق (ع) است که یک تشکیلات عظیمی از مؤمنان خود از طرفداران جریان حکومت علوی در سراسر عالم

شاگردان امام صادق (ع)

امام صادق (ع) در سال‌های آخر حکومت امویان و اوایل حکومت عباسیان، با استفاده از درگیری بنی امیه و بنی عباس و مشغولیت آنان به مسایل خود که موجب تخفیف خفقان شده بود، نهضت علمی و مذهبی خود را گسترش داده و عملاً مدینه را حوزه درسی قرار دادند که در آن هزاران پژوهنده مشتاق، در رشته‌های گوناگون از محضر آن امام بهره می‌گرفتند. شهرت علمی امام در بلاد اسلامی آن چنان چشم‌گیر و زبانزد خاص و عام بود که از نقاط بسیار دور سرزمین‌های

اسلامی برای کسب فیض به مدینه و حوزه درس او می‌آمدند و از دریای بی کران علوم الهی او بهره می‌بردند. محدثان، نام راویان موثق آن امام را گرد آورده‌اند که شمار آنان، با وجود اختلاف در آرا و گفتار به چهارهزار تن می‌رسد. از شاگردان برجسته امام صادق، جابر ابن حیان دانشمند و کیمیاگر و فیلسوف ایرانی بود. او را پدر یا بنیان‌گذار علم شیمی نامیده‌اند و بسیاری از روش‌ها مانند تقطیر و انواع ابزارهای اساسی شیمی مانند قرع و انبیک را به او نسبت می‌دهند.

خداوند (موسی را در اثر ذکر یادشده) از شر و مکر فرعونیان مصون داشت. ۴. در شگفتم از کسی که طالب دنیا و زیبایی‌های دنیاست، چگونه به ذکر «ماشاء الله لا قوة الا بالله» (سوره کهف، آیه ۳۹) پناه نمی‌برد؛ زیرا خداوند بعد از ذکر یادشده فرموده است: (مردی که فاقد نعمت‌های دنیوی بود، خطاب به مردی که از نعمت‌ها برخوردار بود) فرمود: اگر تو مرا به مال و فرزند، کمتر از خود می‌دانی، امید است خداوند مرا بهتر از باغ تو بدهد. (الأمالی صدوق، ص ۶)

توصیه‌های امام (ع) در مورد نماز

ابوبصیر یکی از اصحاب امام صادق (ع) می‌گوید: به حضور خمیده رسیدم تا رحلت امام صادق (ع) را به او تسلیت بگویم. خمیده گریه کرد، سپس گفت: ای ابا محمد! کاش هنگام فوت آن حضرت بودی. امام (ع) یکی از چشمان خود را بست و سپس به من فرمود: خویشان و نزدیکانم را نزد من بیاورید. وقتی همه دور آن بزرگوار جمع شدند، فرمود: «شَفَاعَتُنَا لَا تَنَالُ مُسْتَخَفًّا بِالصَّلَاةِ؛ هرگز شفاعت ما به کسی که نماز را سبک بشمارد، نمی‌رسد.» توجه امامان شیعه به جایگاه نماز در جای جای زندگی این بزرگواران نمایان است، طوری که در حساس‌ترین مقاطع زندگی‌شان نسبت به این فریضه غفلت در خود راه نمی‌دادند. ایشان در اهمیت مراقبت از وقت نماز می‌فرمایند: «مَتَّحْنُوا شِيعَتَنَا عِنْدَ ثَلَاثٍ: عِنْدَ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ كَيْفَ مُحَافَظَتِهِمْ عَلَيْهَا، وَ عِنْدَ سِرَارِهِمْ كَيْفَ حِفْظِهِمْ لَهَا عِنْدَ عَدُوِّنَا وَ أَلِی أَمْوَالِهِمْ كَيْفَ مُوَاسَاتِهِمْ لِإِخْوَانِهِمْ فِيهَا» شیعیان ما و پیروان ما را به سه مسأله امتحان کنید: ۱- در اهمیت دادن به اوقات نماز، که آیا اول وقت نماز را برپا می‌دارند یا خیر؟ ۲- حفظ اسرار، یعنی در حفظ اسرار و مسائل محرمانه کوشا هستند یا خیر؟ ۳- و از حیث توانمندی‌های مالی، یعنی آیا در مال خود برای برادران دینی سهمی قائلند و دست آنها را می‌گیرند یا خیر؟

گسترش تشیع در عصر امام صادق (ع)

عصر امام صادق (ع)، یکی از دوران‌های پرشکوه و طلایی در تاریخ تشیع است. در این عصر، تشیع گسترش چشمگیری نمود و بر تعدد شیعیان افزوده گشت و در اثر آزادی نسبی روابط شیعیان با امام صادق (ع)، آن حضرت توانست فقه و کلام شیعه را توسعه دهد و اصول و مبانی آن را روشن کند. نقش آن حضرت در معرفی مبانی شیعه به حدی بود که مذهب شیعه به نام آن جناب و «مذهب جعفری» شهرت یافت. امام صادق (ع) در عصری زیست که علاوه بر حوادث سیاسی، یک سلسله حوادث اجتماعی و پیچیدگی‌ها و

ابهام‌های فکری و روحی پیدا شده بود که اسلام را تهدید می‌کرد. امام صادق (ع) با در نظر گرفتن نیاز شدید جامعه و آمادگی زمینه اجتماعی مناسب، دنباله نهضت علمی و فرهنگی پدرش را گرفت و حوزه علمی وسیعی به وجود آورد (حرکت‌های علمی دنیای اسلام، اعم از شیعه و سنی مربوط به امام صادق (ع) است. حوزه‌های سنی مولود تفکر امام (ع) است. چون در راس حوزه‌های سنی، جامع الازهر وجود دارد که در حدود ۱۰۰۰ سال پیش توسط شیعیان فاطمی تأسیس شد و تمام حوزه‌های دیگر اهل سنت، منشعب از این جامع است.

جرعه ای از زلال کلام امام صادق (ع)

امام صادق (ع) فرمودند: «در شگفتم از کسی که از چهار چیز بیم دارد، چگونه به چهار کلمه پناه نمی‌برد! ۱. در شگفتم از کسی که ترس بر او غلبه کرده، چگونه به ذکر «حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ...» (سوره آل عمران، آیه ۱۷۱) پناه نمی‌برد. در صورتی که خداوند به دنبال ذکر یادشده فرموده است: «پس (آن کسانی که به عزم جهاد خارج گشتند و تخویف شیاطین در آن‌ها اثر نکرد و به ذکر فوق تمسک جستند)، همراه با نعمتی از جانب خداوند (عافیت) و چیزی زاید بر آن (سود در تجارت) بازگشتند و هیچ گونه بدی به آنان نرسید.»

۲. در شگفتم از کسی که اندوهگین است، چگونه به ذکر «لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ أُنَى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ» (سوره انبیاء، آیه ۸۷) پناه نمی‌برد؛ زیرا خداوند به دنبال این ذکر فرموده است: «پس ما یونس را در اثر تمسک به ذکر یادشده، از اندوه نجات دادیم و همین گونه مؤمنان را نجات می‌بخشیم.»

۳. در شگفتم از کسی که مورد مکر و حيله واقع شده، چگونه به ذکر «وَ أَقْوَصُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ» (سوره غافر، آیه ۴۴)... پناه نمی‌برد؛ زیرا خداوند به دنبال ذکر فوق فرموده است: «پس

امام صادق (ع) و مرزبانی از دین

عصر امام صادق (ع) به عصر تضارب آرا و عقاید مشهور است؛ چرا که در آن زمان فرقه‌ها و دسته‌های متعدد به وجود آمد و آشوب‌های فکری، اندیشه‌های انحرافی و عقاید گوناگون ظاهر گردید. به همین جهت بسیاری از طبقات مسلمین در معرفت ذات و صفات خداوند و دیگر اصول اعتقادی و احکام عملی دین و تأویل آیات قرآن کریم و مسایلی از قبیل قضا و قدر، جبر و تفویض، مبدأ و معاد و ثواب و عقاب دچار شبهه و اختلاف شدند. به دنبال این شبهات مکتب‌هایی؛ همچون خوارج، معتزله، متصوفه، زنادقه، جبریه، شبهه، قصاص، تناسخیه و... پدیدار گشت و مذاهب و فرقه‌های گوناگون به وجود آمد.

وجود انحرافات عقیدتی از یک سو و فراهم شدن فضای مناسب برای بیان معارف دینی از سوی دیگر سبب شد تا امام صادق (ع) حرکتی عظیم را برای اعتلای معنوی و دینی مسلمانان آغاز کند. می‌توان موارد زیر را از جمله مهمترین فعالیت‌های آن حضرت در مبارزه با انحرافات برشمرد:

۱. بیان و شرح اصول اعتقادی صحیح
۲. پاسخ به شبهات و سؤالاتی که از ناحیه مسلمانان و شیعیان مطرح می‌شد
۳. جلسات درس، یا دانشگاه بزرگ جعفری
۴. تعلیم و تربیت شاگردان متخصص
۵. مناظرات علمی امام جعفر صادق (ع)